

Türkiye’de Güncel olan Kürt Sorunu ve Çözüm Potansiyeli

Joost Jongerden

Boğaziçi ve Dicle Üniversitesi Öğrencileri tarafından organize eden Diyalog Sempzyumundan bir konuşma, 12-14 Mart, 2010, Diyarbakır

İlk önce bu konferansı organize eden Dicle Üniversitesi ve Boğaziçi Üniversitesi öğrencilerini kutluyorum. Beni davet ettikleri içinde teşekkür ediyorum. Öyle umut ediyorum ki bu konferans Kürt Sorunun akademik düzeyde tartışma ve çözümleri paylaşmada önemli bir katkı sunacaktır. Ve öyle umuyorum ki bu tartışma ve paylaşma Üniversitelerde Kürdoloji bölümlerinin hızla oluşmasına katkı sunacaktır.

Şimdi bu konuşmamda dikkatınızı iki konuya çekmek istiyorum. Birincisi, yürekte bağlandığım ve her zaman seve seve geldiğim Diyarbakır. İkincisi, Kürt sorunu ve radikal demokrasi projesi.

Ben bir sosyoloji bilim adamı olarak mekansal politikalara oldukça ilgi duyuyorum. Diyarbakıra her gelişimde farketmiş iki gelişme var.

İlk gözlediğim gelişme, son yıllardaki şehirleşme şekli yüzünden, insanların birbirinden ayrılmasıdır. Bunun göstergesinde son zamanlarda yapılan toplu yerleşim yerleri, siteler ve bunlara ait, özel güvenlik sistemleri. Böyle sitelerle İngilizcesi “gated communities” deniliyor. Bu siteleri çevreleyen yüksek duvarlar ve dikenli tellerde şehrin ortak yaşamını parçalıyor.

Gelir düzeyi yüksek kişiler eski mahallelerdeki apartmanlardan (mesela Ofisten, Şehitlikten)

yeni sitelere taşınıyorlar (mesela Kayapınara). Zengin kişiler ise yine özel güvenlik ile yüksek duvarlar korunan villalara taşınıyorlar. Bu villalar genellikle şehir merkezinden uzak yerlerde inşa edilmiştir. Urfa yolunda Hamravatevleri ve Metropol villaları ve Silvan yolundaki villalar gibi yerleşim yerleri şehirden hemen hemen kopuk durumdadır.

Öyle anlaşılıyor ki insanlar kendilerini güvensiz hissettikleri bir ortamdan daha güvenli bir ortama gitmek istiyorlar. Tabi bu güvensizlik hissi bilinçli olarak yaratıldı ve geçmişten beri devam ediyor.

Ama gerçek tehlike odur ki bu duvarlar, güvenlik sistemleri, kapalı yerler şehri kapsüllere bölüyor. Aynı şehirde yaşayan insanların kendini birbirine kapatmasını Flemen yazar Lieven de Couter “Kapsüllere bölünmüş bir toplum” olarak ifade ediyor. Yani, şehir ortak ve açık bir mekandan parçalanmış, bölünmüş, kapsülleşmiş bir mekan oluyor.

Gözlediğim ikinci gelişme ise ilk gelişmenin tam da tersidir. Bu gelişmede tersine halka açık ve özgür alanlar inşa etme çabası vardır. Özellikle son yıllarda belediyenin inşa ettiği ve sayıları gittikçe artan parklar buna güzel bir örnektir.

Bu parklar ve özellikle mahalle aralarındaki küçük parklar insanları biraraya getirip

kaynaştırıyor. Tabiki Sümerpark ta verilebilecek güzel örneklerden biridir.

Diyarbakır sadece fiziksel olarak yeniden yapılanmıyor. Aynı zamanda bir yeniden ruhsal yapılanmada var. Şimdi ruhsal yapılanma ile ne demek istediğimi kısaca açıklamaya çalışayım. Şehrin yeniden ruhsal yapılanması hakkında konuştuğum zaman örnek olarak “isim verme” çalışmalarından söz etmek istiyorum.

Bildiğiniz gibi isim verme çalışmaları içi boş yada önemsenmeyecek bir çalışma değil. İsimler ile yaşadığımız yerlere bir anlam veriyoruz. Mesela Yerusalem ve Al Quds isimleri farklı değerler taşıyorlar. Biri diğerinin yerine geçemez. Aynı şey Tunceli – Dêrsîm, Hakkari – Colemêrg, Yüksekova – Gever içinde geçerlidir. Çünkü Tuncelili olma hissi ile Dêrsîmlî olma hissi birbirinden farklıdır. Türkçe isimler, baskı, şiddet ve asimilasyonu çağrıştırırken Kürtçe isimler, aidiyet duygusu ve orali olma hissi veriyor.

Son yıllarda yerleşim yerlerine Kürtçe isimlerini iade etme çabaları özgürlük mücadelesinin önemli bir sonucudur. İsim verme çalışmaları şehirler içinde de var. On sene önce Batman belediye başkanı Abdullah Akın yaklaşık iki yüz cadde ve sokak isimlerini değiştirdi. Bunların arasında eski OHAL valisi Aydın Arslan ve Türk Milli Marşının yazarı Mehmet Akif Ersoy gibi isimlerinde bulunduğu bazı sokak ve cadde isimleri Garzan, Botan gibi Kürt coğrafik isimleri ile değiştirildi. Yeni cadde ve sokak isimleri arasında Mahatma Gandi ve Ömer Muhtar gibi tarihe damgasını vurmuş, sömürgeciliğe karşı direnmiş, önder nitelikli isimlerde var. Bu çalışmalar kendini bu isimlerin tarihi direnişi ve sömürgeciliğe karşı mücadelesi ile bağlıyor.

“Kürt sorunu her ne kadar sürekli güncel olsada, çözüm potansiyeli önemli bir şekilde değişti.”

Diyarbakırda benzer bir çalışma vardı. İsimlerden Yek Gûlan işçi mücadelesi ve 8 Mart kadın mücadelesi gibi enternasyonal mücadeleleri anıyor. Bu anlamı ile Kürt Özgürlük Hareketinin enternasyonal ve sol tarafını görebiliyoruz. Ayrıca Çarçira Parkı gibi isimlere de rastlıyoruz. 1946 yılında Mahabad’ın Çarçira meydanında Mahabad Bağımsız Kürdistan Cumhuriyeti ilan edildi. Bu anlamıyla da bu çalışmalar bir bütün olarak tarihi sahiplenme çabası gösteriyor. Daha çok örnekler var, fakat anlatmak için zamanımız yetersiz.

Belki bu çalışmalar “sembolize politika” olarak adlandırılabilir. Ama bu semboller tarihi bir öneme sahiptir. Zaten büyük bir anlam taşıdığı için bu isimlerden takılması mahkemelik bir olay oldu.

Şimdiye kadar şehirdeki iki gelişmeler hakkındaki gözlemlerimi anlattım. Bir yandan kapsüllü bir yapıya gidış var öte yandan da özgür ve açık yapılanmaya doğru gidış var.

Söylediğim gibi gündemdeki Kürt sorunu ve radikal demokrasi projesi hakkında gözlemlerimi sizin ile paylaşmak istiyorum. Aynı zamanda Kürt açılımı ve tutuklama furyası hakkında gözlemlerimide sizin ile paylaşmak istiyorum.

Kürt sorunu yine bu günlerde oldukça güncel. Bunu söylerken kabul etmeliyimki bu güncellik tarihsizdir. Yani 3 sene önce 30 sene önce 70 sene önce de günceldi. Herhalde o zamanlarda Kürt sorununun güncel olduğu söyleniyordu. Sanki bir şey değişmemiş gibi. Tabiki bu doğru bir tespit değil. Kürt sorunu her ne kadar sürekli güncel olsada, çözüm potansiyeli önemli bir şekilde değişti.

Günümüzdeki çözüm potansiyeli üç sene yada otuz sene önce ki çözüm potansiyelleriden

farklıdır. Artık reformun gerekliliği Türkiye'de bir soru değil, ama 'hangi reformlar lazım' sorusudur. 'Kürt sorunu var mı' sorusu değil ama 'çözüm için muhatap kim' sorusu önem taşıyor. Bu anlamıyla günümüzdeki perspektifler eskiye göre farklılık gösteriyor. Bu da Kürt özgürlük mücadelesinin bir sonucudur.

İsyan ile başladı, kitleselleşti ve önemli derecede kurumlaştı. Üstelik bu hareketin açık ve net siyasi bir projesi var. Bu proje Radikal Demokrasi projesidir. Bu projenin temelinde Kürt özgürlük hareketi kendini yeniden yapılandırdı. KCK sistemi bu yapılanmanın bir sonucudur. Ama aynı zamanda Türkiye'deki siyasi sistem için gerekli reformları kapsayan bir görüş ve gündemi var.

Türkiye'deki diğer partilerde böyle bir görüş yada gündem yoktur. Onlar sırtını geleceğe dönmüş geldikleri yere doğru yürüyorlar. Bütün söyledikleri bayatlamış bir kaç klişeler. Tek vatan, tek millet, tek devlet, tek bayrak yani tekci oldular. Belki AKP kısmen islami görüşü ile onlardan farklıdır. Bu yüzden Kemalist elit onlara şüphe ile bakıyor.

Ama çözüm potansiyeline dönelim. Mart 2009 seçimlerinden sonra Türk basınında (mesela Hürriyet gazetesi) açıkça yeni bir adım hakkında yazdılar. Özellikle PKK ile görüşme konusu güncel duruma geldi. Taraf gazetesine göre böyle görüşmeler zaten oldu. Ama yeni bir adım atılmadan iki gelişme ortaya çıktı, tutuklamalar ve Kürt Açılımı.

Görülen odur ki bu iki gelişme özgürlük hareketinin artan gücüne cevap oldu. Bu artan gücün en önemli göstergesi Mart 2009 seçimleri oldu. 2004 seçimleri ile kıyaslandığında DTP'nin aldığı iller 5'ten

8'ye, ilçeler 32'den 51'e çıktı. AKP'nin almak için çok çaba sarfettiği Diyarbakır Büyükşehir Belediyesi DTP'de kaldı.

Devlet'e göre DTP'nin zaferinin arkasında KCK vardı. Kısmen de doğru olabilir. Çünkü Serxwebun Eylül 2009 sayısına göre, PKK-KCK 2008 bir karar aldı. Bu karara göre, siyasi mücadeleye ağırlık verilecek. Buna bağlı Mart 2009 seçimleri referandum olacaktı.

DTP zaferinin arkasında KCK'yi gördüler. Ama sadece buradan rahatsız olmadılar. Aynı zamanda, özgürlük mücadelesinin daha kurumlaşmasından korktular. 2009 seçimlerinde DTP elindeki belediye sayısını artırdı ve özgür belediyecilik kavramı geliştirdi. Özgür belediyecilik kavramı KCK sistemi ve belediyecilik siyasetini birbirine bağlar ve KCK kurumlaşabilir.

Kürt açılımı, AKP'nin Kürt özgürlük hareketine siyasi ve ideolojik bir cevabıdır. Kürt açılımı projesi ile aslında AKP Kürt hareketinin önünü kesmeye çalışıyor. Bu açılımı ne kadar beğenmesenizde o kadar olumsuz bir gelişme olmayabilir aslında.

Çünkü bu sayede artık Kürt sorunu tamamıyla savaş meydanından siyasi arenaya taşınabilirdi, fakat beklenen olmadı.

Sorun o dur ki AKP Kürt sorununun çözümü noktasında bir türlü kendi gündemini oluşturamıyor. Bunun nedeni ise başta kendisinin bu sorunu kabul edememesidir. Hem de sistemde böyle bir çalışmaya fazla olanak vermiyor. Tutuklama furyası bunun açık bir örneğidir. Zaten bu eskiden beri süregelen oldukça bayatlamış bir politikadır.

Son olarak; gelişmeler ne kadar farklı olsa da hepsi eski bir mentalitenin ürünüdür. Bu mentalite de Kürt özgürlük hareketinin her

zaman bir tehdit olarak görülmesidir. Ama tabiki Kürt özgürlük hareketi bir tehdit değil, eşit haklara sahip olma ve insanca yaşamaya kavuşma mücadelesidir. Baskı ve adaletsizlik bu hareketi yarattı. Bu harekette esas olan enternasyonal özellikler göstermektir. Son yıllarda Ernesto Laclau, Chantall Mouffe, Murray Bookchin'in fikirlerini sunduğu radikal demokrasi projesini temel alıyor.

Bu proje demokrasiyi üç boyutu ile ele alıyor:

Yurttaş ile devlet

Yurttaş ile toplum

Yurttaş ile yurttaş ilişkilerini sorguluyor.

Bu sorgulamalar Demokratik Cumhuriyet, Demokratik Özerklik ve Demokratik Konfederalizm projeleridir.

Demokrasiyi yeniden düşünmek önemli bir görevdir. O kadar önemli ki bu görev yalnızca siyasetçilere bırakılmamalıdır. Burada siyasi ve sosyal bilimcileri önemli görevler bekliyor. Bununla beraber konuşmamı bitirmek istiyorum ve teşekkürlerimi sunuyorum.